

τον θάνατο του Σκεντέρμπεη (1468) και ότι αυτοί που ήρθαν στην Αττική ήταν αναλογικά οι λιγότεροι από αυτούς που κατοίκησαν στην Πελοπόννησο και τη Βοιωτία και συμπληρώνει: «Οι Αθηναίοι λοιπόν υποδεχθέντες τους πρόσφυγες τούτους ομοθρήσκους των, έδωκαν προς αυτούς κτηματικούς κατά την Αττική γαίας των δια να τας καλλιεργώσιν επί συμφωνία και η συνήθεια αυτή διήρκεσε μέχρι της σήμερον (ενν. περ. 1840)». Προσθέτει μάλιστα ότι επειδή οι διορισμένοι από τον Βοεβόδα επιστάτες για να συνάγουν τον φόρο της δεκάτης ήταν κυρίως Τούρκαλβανοί, οι κάτοικοι των χωριών όπου ζούσαν οι Αρβανίτες αναγκάζονταν να «εξαλβανιστούν»: «Φιλεί γαρ το υπήκοον τοις του Άρχοντος ήθεσιν εξομοιούσθαι» γράφει ο Σουρμελής και συνεχίζει: «Και οι τελευταίοι των Αλβανισθέντων είναι οι κάτοικοι των Αχαρνών, Κουκουβάουνες (sic) και Αμαρουσίου, οίτινες παραδέχθησαν τον Αλβανισμόν μετά τα μέσα της ΙΗ' εκατοταετηρίδος (18ου αιώνα)»

Ποιοι ήταν οι Αθηναίοι γκάγκαροι;

Σύμφωνα με το ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ «Αθηναίοι γκάγκαροι» ήταν οι γηγενείς Αθηναίοι επί Τουρκοκρατίας, επειδή έκλειναν τις πόρτες τους με το γκάγκαρο. Τι ήταν το γκάγκαρο; Σύμφωνα με το ίδιο λεξικό ήταν «ξύλινο μάνταλο αυλόπορτας» και η ετυμολογία της λέξης είναι η εξής: αντιδάνειο <ιταλικό ganghero «μεντε-

Οι Δημήτριος Α. Γέροντας και Νικόλαος Γ. Νικολούδης γράφουν: «Αρβανίτες: η πλειοψηφία των Αρβανιτών ζούσε έξω από την πόλη, κυρίως στα χωριά των Μεσογείων. Στην ύπαιθρο της Αττικής οι Αρβανίτες αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού.»

σές» <μεσν. λατ. gangarus <δημῶδ. λατ. – canchalus <μεσν. (6ος αι.) κάγχαλος που απαντά στη «γλώσσα» του λεξικογράφου Ησύχιου.

Ο Κώστας Μπίρης όμως έχει άλλη άποψη και γράφει ότι όλοι οι απόστρατοι της πολεμικής δύναμης των Βενετών της Πελοποννήσου αποτέλεσαν μετά την αποχώρηση των Βενετών την τάξη των γκαγκαρέων. Επρόκειτο ουσιαστικά για μισθοφόρους στρατιώτες που δεν υπηρετούσαν πλέον σε κάποιον στρατό και είχαν χάσει τον τιμαριωτικό τους κλήρο και ήταν «μετέωροι και διαθέσιμοι». Οι Βυζαντινοί τους έλεγαν βάγους ή βαγάριους ή ρεμβούς. Τα βάγος και βαγάριος προήλθαν από τα λατινικά vagus και vagarius. Από τους όρους αυτούς επικράτησε κατά το ιδίωμα της μεταβυζαντινής γλώσσας ο τύπος βάγκαρης σε μεταγενέστερα δε χρόνια κατά γλωσσική εναλλαγή (τροπή του β σε γ) που είναι πολύ συχνή στη γλώσσα μας, η λέξη έγινε γκάγκαρης.

Πάντως και το ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ, ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1984, της ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ετυμολογεί τη λέξη γκάγκαρος από το γκάγκαρο <ιταλ. ganghero=στροφήγγα. Κατά τον Δ. Καμπούρογλου «Γκάγκαρους» ή «Γκαγκαρέους» ονόμαζαν υποτιμητικά οι Έλληνες άλλων περιοχών τους Έλληνες Αθηναίους.

Η Πλάκα και η ετυμολογία της

Η Πλάκα είναι η παλαιότερη συνοικία της Αθήνας και εκτείνεται στους ΒΑ πρόποδες της Ακρόπολης. Το τοπωνύμιο Πλάκα υπάρχει από τα τέλη του 16ου αιώνα και αφορούσε αρχικά ένα περιορισμένο τμήμα της σημερινής συνοικίας. Συγκεκριμένα, γύρω από το Μνημείο του Λυσικράτους από την αρχή της οδού Τριπόδων μέχρι τον Άγιο Νικόλαο τον Ραγκαβά. Για την ετυμολογία της λέξης Πλάκα υπάρχουν οι εξής εκδοχές. Σύμφωνα με τον Δ. Καμπούρογλου, στο σημείο όπου η οδός Θέσπιδος τέμνεται από τις οδούς Αδριανού και Τριπόδων υπήρχε μια μεγάλη άσπρη πλάκα που έδωσε το όνομά της στην περιοχή και αργότερα σε ολόκληρη τη συνοικία.

Σύμφωνα με άλλη εκδοχή το τοπωνύμιο οφείλεται στη μορφή του εδάφους («επίπεδη γη, πεδιάδα») σύμφωνα με τον Α. Χατζή. Ο Κώστας Μπίρης θεωρεί ότι το τοπωνύμιο Πλάκα προέρχεται από το αρβανίτικο «πλακ'» που σημαίνει «παλιός, γερασμένος». Ο πρώτος που παρέθεσε αυτή την εκδοχή ήταν ο J. Hann (1833) και ακολούθησαν ο Παύλος Καρολίδης και ο αλβανομαθής Πέτρος Φουρικής το 1925. Ο Κώστας Μπίρης δίνει μια διεξοδική ερμηνεία για την αρβανίτικη προέλευση της λέξης Πλάκα. Μετά την επιδρομή των Έρουλων (267) χτίστηκε το λεγόμενο Βαλεριάνειο (από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Βαλεριανό) τείχος που άφησε την ερημωμένη Πλάκα έξω από αυτό. Η Αθήνα επεκτάθηκε λίγο τους επόμενους αιώνες, όμως η πειρατική επιδρομή του 12ου αιώνα είχε σαν αποτέλεσμα τον εκ νέου περιορισμό της μέσα στο τείχος.

Ο περιηγητής Μουρατόρι που την επισκέφθηκε κατά τα μέσα του 15ου αιώνα γράφει ότι το Μνημείο του Λυσικράτους (Φανάρι του Διογένη) βρισκόταν έξω από την πόλη! Κατά κανόνα σχεδόν η ερημωμένη περιοχή ενός οικισμού χαρακτηρίζεται τοπωνυμικά ως «Παλιά». Οι Αθηναίοι προφανώς ονόμαζαν τους επόμενους αιώνες την Πλάκα Παλιά Χώρα ή Παλιά Αθήνα ή απλά Παλιά. Όταν δε, στα τέλη του 16ου αιώνα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Αρβανίτες, μετέτρεψαν στη γλώσσα τους το τοπωνύμιο σε «Πλακ' Αθήνε-Πλακ». Την άποψη του Μπίρη δέχεται και ο Κώστας Καιροφύλλας στο βιβλίο του «ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ, ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ».

Ο Χαράλαμπος Π. Συμεωνίδης στο ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝΥΜΙΩΝ, διαφωνεί με τον Κώστα Μπίρη και θεωρεί ότι η «Πλάκα» της Αθήνας είναι περιεκτικό όνομα και σημαίνει «τόπος με πλάκες», δηλ. αρχαία μάρμαρα και δεν σχετίζεται με το αλβανικό plake-a Athina=παλιά Αθήνα. Και για την αλβανική λέξη plake θεωρεί ότι πέρασε στα αλβανικά από τα ελληνικά: plake <ελληνικό πλάκα <αρχ. ελληνικό πλάξ (Λήμμα: Πλάκα Δήλεσι).

XIII.

Jeune Albanaise de Lithada.